

René Bazin

J. Lomský

24. júna 2021 ✚ Kultúra

Zdroj: wikimedia commons

Ťažko je nám pochopiť cudzích ľudí, no ešte ťažšie je chápať ľudí nadpriemerných. Aby sme ich videli celých, musíme sa na nich dívať len zďaleka a s akousi úctou. Bojíme sa o nich vôbec písať, aby sme svojou všednosťou nezakryli ich veľkosť. A predsa prichádzajú isté životné chvíle, keď nemôžeme na nich zabudnúť, a keď sa žiada, aby sme poukázali na nich ako na vzory, akých veľa nemáme.

Takéto myšlienky sprevádzajú aj mňa pri písaní týchto riadkov o Bazinovi. Sú to pietne príčiny, ktoré ma nútia písať o ňom: zomrel len pred niekoľkými mesiacmi. Neúprosná smrť nám ho skosila, aby ho presadila do iného, lepšieho života, v ktorý veril a ktorý sa usiloval si zaslúžiť. Po druhé: Je tomu 80 rokov, čo sa narodil. Vzdajme mu z tejto príležitosti česť aj my katolíci, Slováci.

Poukážem na hlavné myšlienky, ktoré Bazina inšpirovali a dali zvláštny charakter jeho prácam. Veľmi dôležité je poznať aspoň letmo prostredie, v ktorom sa jeho mladý život pohyboval a okolnosti, v akých začal písať.

Narodil sa roku 1853 v Angers, v západnom Francúzku. S týmto mestečkom je úzko spojená história rojalistického odboja z doby Napoleona Veľkého. K nemu sa viaže aj silná tradícia katolicizmu, ktorého bolo strediskom. Bazin, syn vzdelaných a nábožných rodičov, rástol medzi týmito tradíciami, ktoré zaiste povzbudzovali šľachetného mladíka, aby sa nedal zahanbiť svojimi predkami.

S telesným vývinom sa v ňom rozvíjal povedomý náboženský život a umelecký cit. Veľa času v svojej mladosti prežil v krásnej prírode, ktorá natolko ovládla jeho ducha, že spečatila jeho životné dielo.

Žblnkot vín, spev vtákov, let motýľov, šum lístia stromov zaujímali ho už ako chlapca, takže vedel stráviť v prírode celé hodiny. Raz to prežíval sám, inokedy s mladším bratom alebo so sestrou prekonal rozličné veselé príhody, ktoré krásne opísal v knižočke pre deti: *Contes de Bonne Perrette*.

Príroda bola mu otvorenou knihou, z ktorej vedel mimoriadne bystro čítať. Život na vidieku, vychádzky do lesov a na polia, styky s jednoduchým ľudom, ktorým sa nevyhýbal, tvoria jeden z najbohatších prameňov

jeho umeleckej tvorby.

Mladosť bola pre neho ozajstnou jarou, neskalenou prudkými búrkami a nepošpineným blatom. Navonok nie je nič zvláštne a nápadné v jeho mladosti. Ale v skutočnosti tiekla prúdmi tých najkrajších životných scén, ktoré môžu vytvoriť čistý, pevný a útlý charakter, čo si nedovolí nič, čím by urazil tých, s ktorými žije a pre ktorých píše.

Takto utvrdeného Bazina nezmenil ani Paríž, kam odišiel neskôr na univerzitu. Nezostal tam dlho. Vrátil sa do rodiska, kde zaujal katedru na katolíckej univerzite. Tu začne aj svoju spisovateľskú kariéru, najprv len úvodmi k novým vydaniam starších autorov, neskôršie vlastnými prácami, ktoré tvoria do 50 zväzkov.

Bazin od svojich spisovateľských začiatkov až do poslednej poviedky, uverejnenej krátko pred smrťou v *Études* zostal stále verným svojim zásadám. Bol človekom, s akým sa zriedka stretáme. Málo je spisovateľov, ktorých diela sú presiaknuté takou teplotou srdca a dýchajú takou láskou k Bohu a k vlasti, ako jeho diela. A čo je u neho najmä veľké, to je to, že Bazin človek a Bazin spisovateľ nie sú nikdy v protiklade. Cnosti, ktorými sa vyznačuje jeho život, žijú aj v jeho spisoch. A zasa nedovolil si, aby sa odklonil čo len na krok od toho, čo iným odporúčal.

Zásluhy tomuto spisovateľovi priznala Francúzka akadémia, keď ho roku 1904 prijala do svojho lona; ako vlastenca ho zasa odmenil štát, keď ho poctil vyznamenaním dôstojníka Čestnej Légie; ako katolíckeho bojovníka odmenila ho však aj Cirkev krížom rádu sv. Gregora Veľkého.

Pre mňa je vzorom katolíckeho spisovateľa, najmä vtedy si to uvedomujem, keď myslím na okolnosti, za akých začal svoju spisovateľskú cestu.

V druhej polovici minulého storočia (19. stor.) vo francúzskej literatúre zaniká romantizmus alebo prechádza do iných smerov; u básnikov rozvíja sa symbolizmus, u románopiscov nadobúda vrchol naturalizmus, ktorý vedel na chvíľu strhnúť aj také osobnosti, ako je Paul Bourget. Bazin sa nielen ubránil proti všetkým týmto smerom, ale prekliesnil si svoju cestu – čistý realizmus a namieril ostrie svojho pera proti naturalistom.

Je zaujímavé sledovať kritiku prvých Bazinových kníh. Na začiatku v tak protivnom ovzduší nebol pochopený a v niektorých kruhoch nie je azda ani teraz. Býva to osudom ľudí, začínajúcich tvoriť nové smery a plávať proti módnym prúdom. Bazin vkladal do románov nové myšlienky, a to, náboženské, etické a estetické, čo bolo v tom čase vo francúzskej literatúre veľmi zriedkavým zjavom. Preto mu bola kritika nepravdivá, veď bola naučená posudzovať len diela naturalistov, a preto sa do neho zadrápila.

Človek je od prírody naklonený na zlé. No, moderný človek je tomu akosi rád. Chce žiť v búrkach a nepokoji. Ak sa nájde spisovateľ, ktorý prinesie do chmár života trošku svetla a na rany naleje troška balzamu, hneď je považovaný za menej cenného ako ten, ktorý nám ukáže len svoju vlastnú a našu úzkosť, čičíka nás v kolíske náruživostí a učí nás pohrdať cnosťou.

Bazina ohodnotili nie priam lichotivým slovom: „*Stará dievka píše dievčatám.*“ Vedel, že sa mu dostane nepravnej kritiky, ale jeho vôľa zostala nezlomná. Mal silu veriť v dobro a v cnosť, vidieť krásu tvorov, ktoré nás obkľučujú a vlievajú nám do duše cit radosti a oduševnenia. Akýsi optimizmus, založený na hlbokom poznaní života, sa tiahne ako zlatá niť celým jeho dielom. Prebýjal si smelo cestu a na koniec každý pravdu

milujúci človek musel uznať hodnotu jeho práce.

Jeho smrť spôsobila žiaľ nielen katolíkom, ale celému Francúzsku. Všetky časopisy o ňom písali uznanlivo a nemohli nájsť pre neho iné, než slovo uznania, pochvaly a obdivu.

Najlepšie asi pocítil sám za odmenu svojho úsilia, spokojnosť nad svojím životom, keď na smrteľnej posteli s pokojným svedomím mohol poprosiť okolostojacich, aby sa s ním pomodlili Magnificat, slovo ktoré je i nadpisom jeho posledného románu.

René Bazin ako člen Francúzskej akadémie

zdroj: wikimedia commons

Pri pozornom čítaní Bazinových kníh hneď zbadáme, že nepísal len preto, lebo cítil akúsi náklonnosť a vrodene vlohy, alebo aby si perom získal slávu či zaistil svoj chlieb. Ako univerzitný profesor mal z čoho žiť. Jeho skrytý a utiahnutý život svedčí jasne, že netúžil po sláve. „*Lart pour l'art*“ nebolo jeho heslom, lebo ho odsúdil.

Bazin mal pred sebou iné úmysly a vyššie ciele. Vrodene dobré vlastnosti upotrebil na realizovanie pravdy a dobra.

Opravdivý, vecný spisovateľ sa nezabálí len do svojich myšlienok a do fantázie, z ktorých umele tvorí figúrky svojich hrdinov. Nerozvlečie sa do planých a abstraktných úvah, pri čítaní ktorých človek často bez záujmu zaspí. On bystrým okom pozoruje všetko, čo sa robí okolo neho, ako sa svet krúti; odkryje jeho dobré a zlé stránky, ale tak, aby aj pri opisovaní zla neurazil cit čitateľa a nenarobil ešte väčšie zlo. Úloha spisovateľa nie je miesiť sa stále v blate, či už preto, že sa tam cíti dobre, alebo že sa nevie z neho vyškriabať. Jeho poslanie je vznešenejšie. Keď ukáže na zlo, prináša hneď aj liek.

Bazin bol jeden z týchto šťastlivých spisovateľov. Jeho diela sú vytvorené priamo zo života. Je pravda, že skoro vždy z chudobného života, ale to robí preto, lebo tomuto svetu hrozilo najväčšie nebezpečenstvo.

Prvá myšlienka, s ktorou sa u neho stretáme skoro všade a ktorá je hlavným hýbadiom jeho práce, je: ukázať mravnú hodnotu u jednoduchého človeka, ktorého naturalizmus spotvoril a ponížil. Bazin ukazuje, že

sediaci nie sú tí neogabaní surovci, ako nám ich predstavil Zola. Aj A. Daudet pozeral príliš pesimisticky na život, keď ho opísal v románe *Jack*. Spoločnosť nie je len aglomerátom ctibažností a zlostí, ako to vyčítame z románov Goncourtovcov. Naturalizmus bol Bazinovi pohnútkou, aby načrel ešte hlbšie do duše roľníka a robotníka a ukázal svetu poklady ich skrytého, neobjaveného a zaznávaného vnútra.

Bazin to neurobil podľa umelého receptu, ale z presvedčenia. Nie povrchrne, ale precítene, s opravdivou láskou k zanedbanému ľudu, ktorý miloval, sympatizoval s ním a poznal všetky jeho cnosti a slabosti. To jasne ukazujú jeho romány, ako *La Terre qui meurt* (1899), *Le Blé qui lève* ((1907), *Les Oberlé* (1901) no najmä *Magnificat* (1931). Ich osoby sú skromní dedinčania, roľníci, robotníci, sluhovia... Bazin ich predstavuje vo svetle bohatstva, ktoré vyviera hojne z ich každodenného života, mravov a zvykov. Nevymýšľa si. Nie raz precestoval kraje, ktoré opisuje; býval v nich, žil tam za čas s ich obyvateľmi, pozná každý chodníček. Jeho dielo prekypuje útlou psychológiou, vie sa vkradnúť do srdca a odkryť všetko, čo sa v nich ukrýva.

Francis Jammes hovorí vo svojich memoároch, že básnik má privilégium vidieť veľkosť a krásu vecí, pri ktorých sa obyčajný človek ani nezastaví. Bazin mal práve to, ak nie ešte väčšie privilégium. Videl a opísal – ako to dobre vystihol F. Mauriac – to, čo nevidia ani básnici, ani spisovatelia, alebo čo len málokto pozorujú: účinok Milosti vo svete. V istom zmysle je Bazin viac realista a naturalista, ako boli Flaubert. Maupassant a Zola, lebo prekročil povrch tvorov. Pre neho sa životná dráma človeka neodohráva len v slepých zmyslových konfliktoch. Aj milosť – a najmä milosť – je uňho nepopierateľnou realitou. Tvorí podstatnú časť našej každodennej skúsenosti. Pravý, úplný naturalizmus musí byť takpovediac supernaturalizmus. Väčšine spisovateľov, čo sa chvastali, že opisujú len pravdu, chýbala znalosť týchto nehmotných, pritom základných prvkov ľudského života.

Bazinovo dielo je katolícky pohľad na svet a do sveta. On je spisovateľom poddaným Bohu, preto podáva mu aj svet. Románopisec, ktorý je v otroctve náruživosti a zaslepenosti, opisuje svet, ktorý zasa odporuje Bohu.

1)

Bazinovi zaľahla na srdce aj sociálna otázka. Často sa jej dotýka. Vidiecky ľud opúšťa dediny a role, ide do mesta, kde sa zabíja telesne i duševne. Toto sťahovanie malo veľký vplyv na problém natality, ktorej nízkosť Francúzsko ešte aj teraz pociťuje. Nebolo tu riadneho rodinného života, nebolo v tejto spoločnosti lásky, úctivosti a útlosti. Všetko sa malo robiť len podľa istých mechanických zákonov. V dyme továrenských komínov, v hukote strojov, v hlučnom mestskom živote sa zabíjali duše, pravda, najmä tie slabé, ktoré sem prišli okúzlené na čas zvodnými heslami.

Pre ne opustili svoj skromný majetok, rodnú chatu, kde predsa panoval ešte ľudský cit, kde sa našla ešte ozajstná radosť a kde cnosť bola správne hodnotená. Ich miesta zaujímajú cudzinci, ktorí sa stávajú roľníkmi, kým domáci pomaly, ale iste hynú. Preto Bazin volá, aby sa vrátili k matke-zemi, tá ich uživí a zachráni ich pred úpadkom. V tomto ohľade našiel Bazin nasledovateľov. Z nich vyniká Pierre l'Ermitte. Ale čo s tými, ktorí už navždy musia zostať v tomto nezdravom ovzduší? Autor usiluje sa zmieriť robotníka s pánom, čo sa môže stať len v duchu Evanjelia. Robotníci sú dnes duševne ponížení, ozajstní proletári, lebo ich vodcovia im vzali už i ten najdrahocenejší poklad, čo ľudské srdce môže v sebe skrývať: vieru a lásku. Hlásajú rovnosť, ale ich úmysly sú preplnené egoizmom a krutou panovačnosťou. Len Cirkev môže svojou náukou rozlúštiť túto ťažkú otázku.

Autor opisuje rozličné scény z robotníckeho života, z ktorých čitateľ jasne vidí, kde je pravá chyba robotníckej biedy a kde sa má hľadať náprava. *De toute son âme* (1897) a *Le Blé qui lève* (1907) sú preplnené sociálnymi myšlienkami. Najpálčivejšou knihou tohto druhu je *L'Isolée* (1905). Na prvý pohľad by sa zdalo, že Bazin sa tu odklonil od svojho pôvodného smeru a pustil sa do opisu, ktorý je protivný jeho zásadám. Ostrosť tohto románu nám vysvetlia okolnosti, v ktorých bol napísaný. Musel poukázať na skazenosť mravov, podlosť zákonov, ktoré vrhali tisíce obetí do náručia duševnej smrti a okrádali Francúzsko o najšľachetnejšie srdcia! Chcel predstaviť jasne pred oči strašné následky zákona z roku 1901, ktorým boli vyhnaní rehoľníci von z vlasti, kde do toho času tak osožne účinkovali.

Museli to byť smutné scény verejného života, keď také srdce, ako je Bazinovo, skoro stratilo rovnováhu a nemohlo v sebe udusiť bolesť nad páchanou krivdou a nevďačnosťou, na akú len surová a divá povaha je schopná.

Ale i pri žalostnej povahe tejto histórie, ktorá sa začína radosťou života, vrelým oduševnením a pravou kresťanskou obeťou, ale ktorá sa končí pádom a smrťou, Bazin zostáva v podstate ten istý, milujúci pravdu, robiaci prísny rozdiel medzi zlom a dobrom, náruživosťou a cnosťou, hľadajúci pokoj a návrat šťastlivých chvíľ. Dotýka sa smutných stránok života, aby tak zachránil premnohých, ktorí idú slepo vpred. Neviem, či by sa to tak podarilo napísať inému spisovateľovi, ale jemu sa to podarilo, lebo hľadel na život zo stanoviska pravého katolíka; pohyboval sa aj tu len v dovolených medziach, hoci často bol už celkom na ich kraji.

Bazin vie vložiť do svojich románov čisto náboženské pravdy. Tieto nielen, že nezmenšujú cenu jeho diela, ale mu dodávajú zvláštny lesk. Tak v *La Barrière* (1910) opisuje konverziu mladého protestanta, jeho vnútorné boje a neporozumenie otca.

V *Le Blé qui lève* podá nepriamo význam duchovných cvičení pre robotníkov. V nich sa obráti hrdina románu. Napokon v románe *Magnificat* ocení prácu kňazského povolania. Keď krátko pred smrťou ho navštívil spisovateľ Henri Bordeaux a povedal mu, že *Magnificat* sa mu najviac páči, Bazin skromne odpovedal: „Aj ja ho mám rád. Nie preto, že som ho napísal, ale pre jeho obsah. Napísal som ešte *Un monastère de Sain – Pierre Fourrier*. Je to kláštor „des Oiseaux“, kde mi boli vychované dcéry a dve z nich ostali v ňom.“

Prechádzame k tretej vedúcej myšlienke Bazinových spisov: priviesť ľudstvo k Bohu. Azda sa to bude niekomu zdať čudné. Zaiste však nie tomu, kto dnes pozná význam čítania. Nikdy som nevidel svetského spisovateľa tak oddaného Bohu a Cirkvi, ako je Bazin; tak prehlbeného v duchovnom živote. *Pie X* (1928), *Charles de Foucauld, explorateur du Maroc, ermite au Sahara* (1921) a *Fils de l'Église* (1927), sú odbleskom jeho veriaceho srdca, ktorým požíval tajomné, mystické dary pravej kresťanskej viery.

Niet teraz miesta, aby som ďalej rozoberal Bazinovo literárne dielo. Predsavzal som si vyzdvihnúť len hlavné myšlienky tejto tvorby. O literárnej hodnote sa vyslovili už mnohí, katolíci i nekatolíci; francúzski spisovatelia a iní. Ich jednomyseľný úsudok je: „Vynikajúci spisovateľ! Majster štýlu a reči. Bohatstvo myšlienok a priliehavosť výrazov robia ho ozajstným básnikom. V tomto nevyrovná sa mu ani jeden z terajších francúzskych spisovateľov.“

Ctil si len veľké veci. Nenávidel polovičatosť. Je realitom v pravom slova zmysle. Vedel sa vyvyšhnúť nad

viditeľné veci. V človekovi videl dve čiastky: telo a dušu, ktoré sú tak úzko spojené, že spisovateľ, ktorý ich oddelí, aby opisoval len prvú čiastku, neopisuje už celý život, ale len jeho slabosti a úzkosti, z opisovania ktorého niet nijakého ovocia, radosti a uspokojenia. Bazin podáva v svojich dielach to, čo mal v sebe najšľachetnejšie, čo hýbalo celým jeho životom. Pri čítaní jeho kníh sa zdá, že sa rozprávame so samým autorom, ktorý nám predkladá svoje najvzácnejšie duševné poklady, najintímnejšie city, vždy čisté, povznášajúce; naplňa vyššie schopnosti čitateľov rozkošou, ktoré sa majú pri čítaní ktoréhokoľvek diela posilniť, obohatiť a nie ohlúšiť a zadusiť v nezdravých myšlienkach a obrazoch.

Bazin už zomrel, ale pamiatka na neho zostane živá. Jeho príkladný život bude ďaleko vrhať svoje svetlo ako maják. Jeho bohaté literárne dielo bude vždy ukazovať na vznešenosť, úlohu a význam katolíckeho spisovateľa.

Článok vyšiel pôvodne v časopise Kultúra 2/1933, do elektronickej podoby bol spracovaný Dominikánskou knižnicou, pre zverejnenie na stránke christianitas.sk bol čiastočne upravený do súčasného slovenského jazyka redakciou Christianitas.

1) Fr. Mauriac: *René Bazin*, Paris, Félix Aleau, 1931, s. 13–16.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/rene-bazin/>